

УДК 340.12

Турчин К.І., студентка спеціальності 081 «Право»**Науковий керівник: Подковенко Т. О. к. ю. н., доцент кафедри теорії права та конституціоналізму***(Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна)***РІВНІСТЬ, СВОБОДА І СПРАВЕДЛИВІСТЬ, ЇХ СПІВВІДНОШЕННЯ ЯК
ОСНОВНИХ ЦІННІСНИХ ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИХ КАТЕГОРІЙ**

Цінністю в праві виступає те, що є корисним для людини, те що має значення, те, що є важливим для її життя. Основним призначенням права є регулювання відносин у суспільстві. Саме цю функцію право виконує вже не одне століття і досить успішно. Воно надає головним інститутам суспільства можливість функціонувати як засобом контролю його процесів. І у цьому полягає саме аксіологічна природа права.

Проте, ця аксіома має відношення не лише до свободи, а й до справедливості і рівності. Саме вони надають праву цінності і тим самим забезпечуються нормативністю права. У даній ситуації необхідно створити та дотримуватися умов, що гарантують захист прав і свобод людини, забезпечують її безпеку та життя, реалізують особисті потреби та інтереси.

Метою дослідження даної теми є висвітлення рівності, свободи і справедливості як основних ціннісних категорій права крізь призму філософсько-правового бачення.

Досліджуючи еволюцію розуміння правової природи рівності людей, принципу рівності прав і свобод людини і громадянина, ми бачимо, що як українські мислителі, так і мислителі інших країн (різних періодів розвитку) загальну концепцію рівності людей пов'язували з фундаментальними аксіологічними постулатами свободи та справедливості [1, с.27].

Філософи з різних епох не відносять рівність до самостійної категорії в праві. Найчастіше вони розглядають цю правову категорію як складову свободи і справедливості, або тісно пов'язують рівність з іншими правовими категоріями, тим самим характеризуючи сутність людини. На думку філософів, найважливішою правовою категорією для людини є свобода. Адже саме вона дає людині обрати свій шлях для реалізації своїх інтересів і бажань. Саме свобода повинна стати середовищем для існування людства.

Щодо розуміння свободи, то воно змінювалося протягом всієї історії. Наприклад, у стародавні віки, свобода, з точки зору Аристотеля, розглядалась як можливість впливати на державну владу. Платон розумів свободу як долю, яка діє як обмеження свободи людини. У середньовіччі, під свободою розумілося звільнення від гріхів і проклять церкви. В епоху Ренесансу свободою вважалось різнобічний розвиток особистості. За часів Просвітництва під свободою розумілося незалежність особи від впливу державної влади.

Свобода – це свобода волі. Воля за своєю сутністю завжди є вільною. Так розуміє волю ідеалізм, тобто як незалежну від зовнішніх обставин і впливу. Матеріалісти ж вважають, що джерелом волі є об'єктивний світ, відображений через призму внутрішніх умов (потреб, інтересів) суб'єкта [1, с.28].

Свобода є однією з головних засад права. У правовій державі розуміння свободи може розвиватися у 4 напрямках. А саме: незалежність від беззаконня зі сторони інших; Існування гарантованих прав, які обмежують владу держави; право приймати рішення і брати участь у державній владі; втілення самовизначення на підставах закону, можливість вільно розпоряджатися своїм життям згідно зі своїми уявленнями і бажаннями.

Варто зазначити, що право є кордоном, котрий відмежовує свободу від беззаконня. Тим самим, обмежуючи беззаконня заради свободи. Отже, право виступає як узаконення свободи, тим самим захищаючи свободу кожної особистості.

Справедливість – одна з найважливіших універсальних цінностей, що виражає ставлення людей один до одного з точки зору конкуруючих інтересів, вимог і обов'язків, захищати і культивувати яку покликана вся система права [1, с. 29].

Справедливість – це одна з найважливіших проблем сучасності, яка відображає доволі складні, неоднозначні діалектичні процеси суспільного розвитку [3, с.13]. В справедливості міститься така вимога, згідно з якою особистості або групи осіб, а також їх становище в суспільстві повинні відповідати їхнім правам і обов'язкам, праці і винагороді за неї, а також заслугам індивідів і визнанням їх суспільством. Справедливість – це належне. Проте значення «належності» є складним для з'ясування. З цього можна зробити висновок, що справедливість є поняттям відносним, а саме стосовно особистості та історичних умов, за яких воно виникло.

Теза «не роби іншим того, чого не бажаєш собі» вимагає справедливості, сутністю якої є визнання рівноцінності всіх членів суспільства, а тому їхньої рівноправності, іншими словами – формальної рівності, рівності у вимогах, які одні можуть висувати щодо інших членів суспільства. Таким чином, справедливість полягає у рівному ставленні до всіх людей як до формально рівних [1, с. 29].

Під «рівністю» розуміється однаковість окремих предметів або осіб, рівне ставлення до одного і того ж. Рівність полягає у тому, що рівний означає однаковий, у всьому подібний відносно величини, кількості, якості, властивості [2, с.126]. Рівність можна поділити на 2 таких види:

1. Формальна рівність. Вона передбачає рівність прав і свобод людини, рівність перед судом і перед законом, рівність обов'язків громадян.

2. Фактична рівність. В ній містяться 2 таких принципи як:

а) принцип недискримінації. Тобто, заборона різного ставлення до осіб, які перебувають в однакових ситуаціях, чи однаковий підхід до осіб в однакових ситуаціях;

б) Принцип позитивної дискримінації полягає у тому, щоб створити сприятливі умови для певних категорій осіб.

Рівність не існує самостійно. Її завжди розглядають у взаємозв'язку з свободою і справедливістю. Ці три поняття тісно пов'язані між собою і тим самим доповнюють одне одного. Наприклад, в країнах, в яких свобода і рівність є основоположними принципом в суспільному ладі, то в таких країнах є великий успіх досягнення висот в економіці, науці, техніці, а також у соціальному захисті суспільства. Саме порушення правової рівності і призвело до буржуазних революцій і як наслідок, створення формальної рівності. Отже, можна зробити такий висновок, що свобода і рівність є невід'ємними компонентами, які доповнюють одне одного. Свободу можна виразити через певні норми і принципи формальної рівності в праві всіх людей.

Рівність як форма вираження буття людини, співвідноситься зі справедливістю і полягає в тому, щоб надати кожному можливість реалізувати свої здібності, стати самим собою, іншими словами – реалізувати свою «волю до самореалізації». Гарантією такого стану речей, коли кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права й свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, у якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості, є рівноправність громадян, рівність їх перед законом [1, с.32].

При дослідженні співвідношення справедливості і рівності, варто звернути увагу на те, що не будь-яка рівність є справедливістю. Соціальна рівність і справедливість не мають однакового значення, тому, що рівність – є виразом становища осіб в суспільстві, їх соціальне становище, а справедливість виступає як відношення осіб до реальності.

Свобода, рівність і справедливість є самостійними ціннісними категоріями і водночас тісно взаємопов'язані між собою. Вони доповнюють одне одного, тим самим

створюючи єдине ціле. За допомогою свободи індивід може обрати свій шлях для здійснення своїх інтересів і бажань. Вона створює ідеальне середовище для існування суспільства. Справедливість в свою чергу є однією з універсальних цінностей, яка виражає ставлення людей один до одного крізь призму прав і обов'язків, захищати які покликана правова система. Рівність полягає у тому, що рівний означає однаковий, у всьому подібний відносно величини, кількості, якості, властивості. Її можна поділити на формальну рівність і фактичну рівність. Отже, варто зазначити, що ці три ціннісні категорії права є універсальними і важливими для використання і врахування їх при творенні права і суспільства.

Перелік посилань:

1. Васильченко О.П. Рівність людей та свобода і справедливість: питання співвідношення і пріоритету. *Наше право*. 2015. № 1. С. 27-33.
2. Чепульченко Т. О. Рівність у праві: філософський вимір. *Вісник НТУУ «КПІ»*. Політологія. Соціологія. Право. 2015. Випуск 3/4 (27/28). С. 124-128.
3. Подковенко Т. О. Справедливість у системі цінностей права. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Випуск 4 (8). С.10-14.